

A munka jövedelemből való részesedése Magyarországon*

J. Michael Orszag – Peter R. Orszag

Jelen tanulmány a munka részesedését vizsgálja a nemzeti jövedelemből Magyarországon. Elemzésünk során arra a következtetésre jutunk, hogy Magyarországon a munka részarányát nagyban befolyásolja az önfoglalkoztatottság kezelésének módja. Az önfoglalkoztatás mértéke jelentősen lecsökkent a gazdasági szektorok közötti és szektorokon belüli változásoknak köszönhetően. Magyarországon a munkára eső jövedelem részaránya nagyjából konstans, amennyiben a munkabérek nem tartalmazzák az önfoglalkoztatást. Az önfoglalkoztatókat is beleszámítva a munka részaránya csökken, azonban az idevágó adatok minőségének és számítási módjának bizonytalansága megnehezíti a visszaesés mértékére vonatkozó, végérvényes kvantitatív következtések levonását. Magyarországon ezért mind a kutatóknak, mind a gazdaságpolitikai döntéshozóknak óvatosan kell interpretálniuk a munkajövedelmek részarányában megfigyelhető változásokat.

Journal of Economic Literature (JEL) kódok: E01, E25, J30

Kulcsszavak: nemzeti jövedelem számítás, tényezőjövedelem, jövedelemelosztás, alkalmazottak

1. Bevezetés

Kaldor gazdasági növekedésre vonatkozó egyik stilizált ténye szerint a munkának és a tőkének tulajdonítható jövedelmek részaránya időben stabil (Kaldor 1961). Ezt a stilizált tényet azonban az elmúlt évtizedben egyre többen kérdőjelezték meg. Arról folyik a vita, hogy vajon a tőke részaránya növekszik-e, illetve a munka részaránya csökken-e, és amennyiben igen, mi ennek az oka. Mivel Kaldor professzor Budapesten született (Káldor Miklós néven), és az egyes tényezőjövedelmek megoszlásának változása komoly makrogazdasági következményekkel bír, különösen érdemes megvizsgálni a magyarországi munkajövedelem arányát egy, az ország központi bankjához kötődő publikációban.

---

* Jelen cikk a szerző nézeteit tartalmazza, és nem feltétlenül tükrözi a Magyar Nemzeti Bank hivatalos álláspontját.

J. Michael Orszag, Ph.D. a Towers Watson kutatásvezetője. E-mail: mikeorszag@gmail.com.

Peter R. Orszag, Ph.D., a Citigroup Inc. vállalati és befektetési banki elnökhelyettese. E-mail: orszagp@gmail.com.

Az eredeti tanulmány angol nyelven íródott, a magyar változat a Hitelintézeti Szemle által készített fordítás.

A szerzők köszönetet mondanak Peter Tillmannak a kutatás során nyújtott kiemelkedő segítségéért.

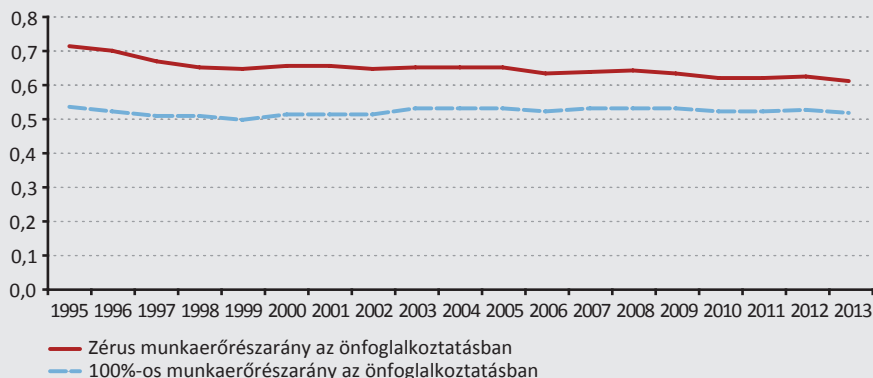
Az OECD (2012) szerint Magyarországon a jövedelmekben csökkent a munka részaránya és ez a csökkenés nagyobb mértékű volt, mint az Egyesült Államokban. Az is igaz továbbá, hogy Magyarország üzleti szektorában ez a csökkenés Finnország kivételével meghaladta az összes többi vizsgált 26 országban megfigyelt nagyságrendet. Érvelésünk szerint azonban a munka részarányának visszaesése nem teljesen egyértelmű, mert homály fedí az önfoglalkoztatók kezelésének módját, és bizonytalanok az idevágó adatok. Ezzel együtt a munkahányad magyarországi csökkenése nem lenne különösebben meglepő: a munka részaránya a világ leggyorsabban növekvő gazdaságainak némelyikében szintén markáns csökkenést mutatott az elmúlt évtized során.

Az önfoglalkoztatás kérdését dióhéjban az 1. ábra foglalja össze, amely a bruttó hozzáadott érték munkára eső részarányát mutatja be Magyarországon két szélsőséges feltételezés mellett: az egyik, amikor az önfoglalkoztatókra eső munkajövedelem részaránya zérus (tehát a vegyes jövedelem teljes egészében a tőkének tulajdonítható) vagy 100 százalék (a vegyes jövedelem teljes mértékben a munkának tulajdonítható). Az első feltételezés mellett a munka teljes részarányában 1,5 százalékpontos csökkenés figyelhető meg, míg a második esetben a megoszlás 10,5 százalékponttal csökken. Ezért az arra vonatkozó feltételezések, hogy vajon a teljes részarány állandó-e vagy erőteljesen csökken, érzékenyen függ attól, hogy a két szélsőséges eset közötti skálán hol határozzuk meg az önfoglalkoztatásból származó jövedelem munkajövedelemnek betudható részarányát.

Ebben a tanulmányban a munka részarányára vonatkozó nemzetközi szakirodalom szélesebb körével foglalkozunk, megvizsgáljuk a Magyarországon megfigyelhető trendeket, és közben értékeliük az adatok minőségével és a vegyes jövedelemmel kapcsolatos kérdéseket. Elemezzük továbbá a magyar gazdaság szektorain belüli és a szektorok közötti változásokat. Következtetéseink a következők:

- (a) a munka részaránya, amennyiben csak az alkalmazottakat vesszük figyelembe és figyelmen kívül hagyjuk az önfoglalkoztatást, időben megközelítőleg stabil;
- (b) a munka részaránya, az önfoglalkoztatókat is figyelembe véve, valószínűleg tényleg csökken, de annyi bizonytalanság övezi az adatok minőségét és az önfoglalkoztatók jövedelmeinek számítási módját, hogy nem egyértelmű a visszaesés kvantitatív mértéke;
- (c) az önfoglalkoztatás jelentősen csökkent a szektorok közötti elmozdulásoknak és az önfoglalkoztatás egyes szektorokon belüli arányának változása miatt;
- (d) a munka részaránya az iparban észrevehetően csökkent;
- (e) a nettó tőkejövedelem aránya a nemzeti jövedelmen belül emelkedett; a bruttó tőkejövedelem esetében az ingatlanokból származó jövedelmek nélkül a részarány jelentősen növekedett.

1. ábra
A munka jövedelemből való részesedése Magyarországon
 (1995–2013)

Forrás: Eurostat, Haver Analytics

2. A munka részarányának mögöttes tényezői

1995-ben Larry Katz, a Harvard Egyetem professzora, vezető munka-közgazdász összegezte az akkori nézetet, miszerint „figyelemreméltó, hogy a munka részaránya mennyire stabil volt az elmúlt 150 évben. Ez a fejlett gazdaságok egyik legerősebb szabályszerűsége” (*Bradsher 1995*). Ez a nézet, amely egyébként Kaldor első stilizált tényében is megjelenik, teremtett alapot a Cobb-Douglas termelési függvény megalkotásához is (*Cobb-Douglas 1928*).

Egyre világosabbá vált azonban, hogy a munka részaránya az elmúlt évtizedekben eltért ettől a sémától, ami sok vitát és tudományos diskurzust eredményezett. Az OECD adatai alapján a tagállamokban a munka medián részaránya az 1980. évi 70 százalék körüli szintről 2012-re nagyjából 64 százalékra esett. Ez időszak alatt a munka Egyesült Államokban mért részaránya 5,9 százalékpontot, Németországban 7,3 százalékpontot, Franciaországban pedig 11,1 százalékpontot csökkent.

2.1 A munka mért részaránycsökkenésének okai

Egy IMF tanulmány szerint (*Jaumotte-Tytell 2007*) a munka globalizálódása és a technológiai változások nagyjából egyformán járultak hozzá a munka részarányának csökkenéséhez az angolszász országokban (USA, Egyesült-Királyság, Kanada és Ausztrália), míg a kontinentális Európában és Japánban a technológia volt a fontosabb tényező. A csökkenéshez vezető egyéb tényezők közé tartozik a szakszervezetek gyengülése és a privatizáció is.

Az OECD (2012:110) becslése szerint a teljes tényezőtermelékenység-növekedés és a tőkeintenzitás növekedése tehető felelőssé „az iparágon belüli átlagos munkarészarány csökkenésének akár 80 százalékaért az OECD országokban 1990 és 2007 között.” A technológiai fejlődés előmozdította az automatizálást, ez pedig megkönnyítette a tőke és munka közötti helyettesítést. A becslések szerint a globalizáció további 10 százalékkal járult hozzá a csökkenéshez.

A tőke a XXI. században (Capital in the Twenty First Century) című könyvében Thomas Piketty (2014) vitát robbantott ki a rendkívüli mértékű tőkehozamokkal kapcsolatban, amely kérdés szorosan kapcsolódik a munka részarányához is. Ebben a vitában olyan kérdéseket vetett fel, hogy a munka részarányának csökkenése átmeneti vagy tartós-e, a technológiai változásokhoz kapcsolódó szélesebb mintát tükröz-e, és hogy az vajon az elit növekvő hatalmát és járadékvadász magatartását tükrözi-e?

Elképzelhető, hogy a munka részarányának megfigyelt csökkenése átmeneti jelenség, amely az internetforradalomhoz és az általa előmozdított globalizációhoz kapcsolódó új technológiához való alkalmazkodási mechanizmus. Az elmúlt két évtizedben az effektív globális munkakínálat drámaiban növekedett, mint az effektív globális tőkekínálat. Az ipari forradalom alatt kialakult marxista nézetek legalábbis elméleti alapon a munka alacsony megtérülésére vonatkozó megfigyeléseken alapultak, ami önmaga az akkori idők gyors változásaihoz kapcsolódó átmeneti alkalmazkodás is lehetett. Egyszerűen nem áll rendelkezésünkre kellő mennyiségű adat vagy tapasztalat a munka részarányának mostani csökkenését illetően ahhoz, hogy egyértelműen tudjuk, helyre fog-e állni a részarány, és ha igen, mikor. Pontosan azt sem tudjuk, hogy a robottechnológia fejlődésének következő nagy hulláma hogyan fogja befolyásolni a tényezőarányokat.

Figyelemreméltó továbbá az is, hogy míg a munka csökkenő részarányát számos körben problémaként aposztrofálták, a nemzetközi tapasztalatok arra utalnak, hogy ez a gazdasági tevékenységekbe történő szükséges beruházás és azok szükséges változtatásainak esetleges tünete is lehet. Ezt Kína esete szemlélteti a legjobban. Kínában a munka részarányának csökkenése különösen jelentős volt az 1990-es évek óta, a gazdaságtörténetben megfigyelt egyik leggyorsabb növekedési ütem közepette. Kínában ma a munka részaránya 40 százalék alatt van, ami sokkal alacsonyabb, mint Magyarországon. A Kínában végbement változások némelyike a szektorális összetételt érinti. A feldolgozóiparban ugyanis sokkal alacsonyabb a munka részaránya, mint a mezőgazdaságban, így a dolgozók feldolgozóiparba történő vándorlása lecsökkentette a munka részarányát. Emellett a növekvő beruházások és a termelés tőkeintenzitásának növekedése is mérsékelte a munka részarányát.

A lényegi megállapítás, hogy míg a fejlett gazdaságokban a munka részaránya magasabb, mint a fejlődő országokban, a gazdasági növekedés beruházásokat és szektorok közötti átrendeződést igényel, ami átmenetileg a munka részarányának csök-

kenéséhez vezet. *Guerriero (2012)* azt is megjegyzi, hogy azokban az országokban különösen alacsony a munkahányad, amelyek nagymértékben függnek a természeti erőforrásoktól. A természeteti erőforrások kitermelésébe történő befektetés segíti a gazdasági növekedést, azonban a szükséges beruházás miatt a munka részarányának csökkenéséhez is vezethet.

2.2 Mérési problémák: a lakáshelyzet és értékcsökkenés szerepe

Emellett több módszertani probléma is felmerül a munkarészarány változásának értelmezésekor. Például *Benjamin Bridgman (2014)* tanulmánya arra mutatott rá, hogy noha a bruttó munkahányad az Egyesült Államokban történelmi mélypontra esett, a nettó munkahányad (az értékcsökkenés és a termelés után fizetendő adók nélkül) a historikusan megfigyelt tartományban maradt. Számszerűen, a bruttó munkahányad 1975 és 2011 között 9 százalékot, míg a nettó munkahányad 6 százalékot esett. Ezt a különbséget elsősorban az értékcsökkenés okozza.

A lakhatás és a föld szerepe további problémákat vet fel. *Matthew Rognlie (2015)* (MIT) friss Brookings tanulmánya fontos kérdést feszeget azzal a közkeletű vélekedéssel kapcsolatban, miszerint a tőke részaránya a munka részarányának terhére emelkedett. A szerző szerint a tőke nettó részarányának hosszú távú növekedése a nagy, fejlett gazdaságokban teljes egészében a lakhatásból ered. A G7 országokban 1948-tól az 1970-es évekig a lakásszektort kivéve minden esetben csökkent a tőke részaránya, és azóta csak részben állt helyre. Ebben az időszakban a lakhatás szerepe drámaian felerősödött, ami 10 százalékponttal járult hozzá a nettó tőkejövedelemhez, szemben az 1950-ben tapasztalt 3 százalékkal.

2.3 Adatminőség

A munka részarányának kiszámításához szükséges adatok minősége számos országban komoly problémát okoz. Az adatokkal kapcsolatos problémák miatt *Karabarbounis és Neiman (2014)* becslése kizárólag a vállalati jövedelmet vette figyelembe, mivel az megbízhatóbb, mint az önfoglalkoztatást is tartalmazó mérőszámok. Az önfoglalkoztatók tőkejövedelmének imputálását övező nehézségek mellett a legtöbb országban az önfoglalkoztatásból származó jövedelem tényleges szintje sem mérhető megbízhatóan, a be nem vallott jövedelmek miatt. Magyarországon *Benedek és Lelkes (2011)* azt állapította meg, hogy az önfoglalkoztatók körében különösen alacsony arányú a jövedelmek bevallása. Ezáltal nagyfokú bizonytalanság övezi, hogy mi történt az önfoglalkoztatók keresetével, ami számos általunk vizsgált probléma központi eleme.

Még lényegesebb, hogy az OECD és Eurostat munka részarányára vonatkozó adatai, amelyek számos elemzés és gazdaságpolitikai vita alapjául szolgálnak, közelebről megvizsgálva egészen szokatlan képet mutatnak. A kelet-európai országok vonatkozó adatait szektorális szinten megvizsgálva néhány dolog komoly fejtorést okozott. Szlovéniában például a mezőgazdaságban, az erdőgazdálkodásban és halászatban

a munka jövedelemből vett részaránya 1995 óta minden évben nem csak egyszerűen túllépte a 100 százalékot, hanem a legtöbb évben 200 százalékot is meghaladta, tetőpontját pedig 2009-ben érte el 269,9 százalékkal. Románia ezt is messze felülmúlta, ugyanis a csúcspontot 2010 jelentette, amikor a mezőgazdaságban a munka részaránya 660 százalék volt. Ezek a számadatok néhány esetben ugyan közgazdaságilag is megmagyarázhatók (például a mezőgazdaság komoly támogatásokban részesül), de a nem megbízható adatok használata is szerepet játszik ebben.

Az adatok torzítása a markáns időbeli változásokban is tükröződik. Bulgáriában a mezőgazdaságban, erdőgazdálkodásban és halászatban a munka részaránya a 2000. évi, elfogadhatónak tűnő 70,8 százalékról 2014-re 167,6 százalékra emelkedett. Néhány esetben pedig egyik évről a másikra drámai elmozdulások figyelhetők meg. Litvániában ugyanebben a szektorban a munka részaránya az egyik évben 106,2 százalékról 73,2 százalékra zsugorodott. Romániában az egyik évben (2008 és 2009 között) a munka részaránya a feldolgozóiparban 57,4 százalékról 36,7 százalékra csökkent.

Emellett, ha megnézzük a kelet-európai országok hasonló szektorait, a munka részarányát illetően több eltérés figyelhető meg azon országok között, amelyeket hasonlónak gondolnánk. Magyarországon például 2010-ben a munka részaránya 48,3 százalék volt, Romániában csupán 33,5 százalék, míg Szlovéniában 67,9 százalék. Ráadásul a feldolgozóipar csak a kezdete a rejtélyeknek. Romániában az építőiparban 2010-ben a munka részaránya 33,5 százalék volt, ugyanakkor Magyarországon 65,3 százalék. Sejtésünk szerint a jövedelem eloszlása ezekben az országokban e szektorok között nem lehetne ennyire különböző. *Karabarbounis és Neiman (2014, 6. ábra)* megállapították, hogy a kelet-európai országokban a munka részarányának változása más országokhoz viszonyítva nagyobb részt a szektorokon belül történik. Mindezzel még inkább alátámasztják azt, hogy az ágazati adatok minősége potenciálisan komoly problémát jelent.

Tekintettel arra, hogy az adatproblémák milyen elterjedtek a nyilvánosan elérhető OECD/EUKLEMS adatokban, nyomatékosabban kellene óvatosságra inteni az adatokat használó elemzések olvasóit a munka részarányának csökkenésére vonatkozó állításokkal kapcsolatban. A munka részarányának látszólag egyenletes és elfogadható mértékű országos szintű mozgásai mögött komoly összetételbeli problémák húzódnak meg, amelyek érvényteleníthetik az aggregált következtetéseket, vagy legalábbis jelentős bizonytalanságot adnak hozzájuk.

3. A magyar munkarészarányban megfigyelhető tendenciák

A fenti figyelmeztetéseket szem előtt tartva megvizsgáljuk a munka részarányát Magyarországon. Először a bruttó hozzáadott érték négy tényezőjét mutatjuk be: munkavállalói jövedelmek, vegyes jövedelem, nettó tőkejövedelem és értékcsökkenés. Ezekben a számításokban a bruttó hozzáadott érték és a munkavállalói jövedelmek a Központi Statisztikai Hivataltól származó adatokon alapulnak, és megegyeznek az OECD és az Eurostat adataival. Az értékcsökkenést az állóeszközök nemzeti számlákban kimutatott értékcsökkenéseként mérjük, a vegyes jövedelemre vonatkozó adatokat pedig a Központi Statisztikai Hivatalnak a háztartási szektorbeli vegyes jövedelemre vonatkozó adataiból vettük. A nettó tőkejövedelem pedig a fentiek maradékként számítottuk ki.

Ahogy azt a 2. ábra mutatja, a bruttó hozzáadott érték munkavállalói jövedelmek és értékcsökkenésnek tulajdonítható részaránya 1995 óta nagyjából változatlan maradt. A vegyes jövedelemnek (vagyis az önfoglalkoztatásnak) tulajdonítható rész jelentősen lecsökkent, a nettó tőkejövedelemnek tulajdonítható rész pedig figyelemremélően emelkedett.

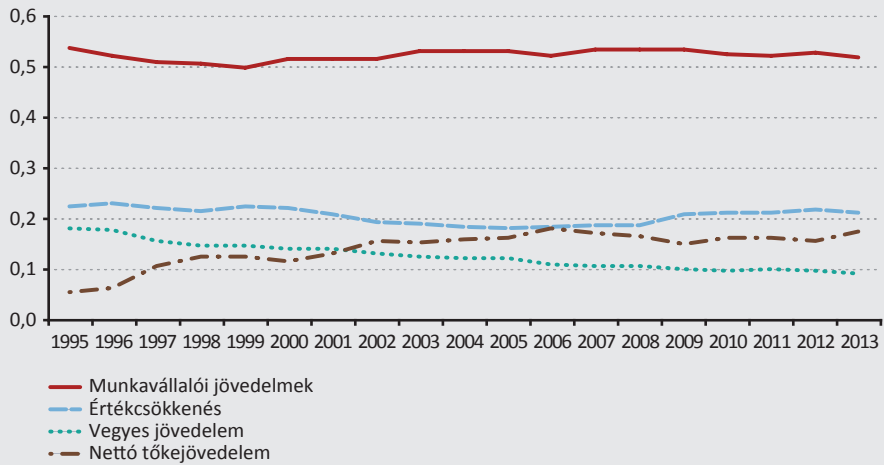
A bevezetőben ismertetett problémákra jól rámutat a vegyes jövedelem hozzáadott-érték-arányos csökkenése és a munkavállalói jövedelem viszonylagos stabilitása. Nevezetesen, a vegyes jövedelem a bruttó hozzáadott érték 1995. évi 18 százalékáról 2013-ra 9 százalékra csökkent. Ezért az önfoglalkoztatásból származó jövedelem kezelése jelentősen befolyásolja a teljes munkahányad trendjére vonatkozó következtetéseket.

3.1. Önfoglalkoztatás és vegyes jövedelem

Az OECD számításaiban azt feltételezi, hogy az önfoglalkoztatottak körében az átlagos órabér megegyezik az alkalmazottak átlagos órabérével. Ezért a munkajövedelem tömegét úgy határozza meg, hogy az alkalmazottak bértömegét felskálázza az összes ledolgozott munkaóra és az alkalmazottak munkaóráinak arányával. Végül ezt hasonlítják össze a bruttó hozzáadott értékkel. A 3. ábrán ezzel a módszerrel frissítettük az OECD-adatokat azzal a módosítással, hogy feltételezésünk szerint az átlagos éves jövedelem (nem pedig órabér) azonos az alkalmazottak és az önfoglalkoztatók körében. Az eredmények a munka részarányának jelentős csökkenését mutatják, az önfoglalkoztatókra vonatkozó fenti feltételezés mellett. Ennek alapvető indoka a 4. ábra alapján, hogy a teljes foglalkoztatáson belül az önfoglalkoztatottak aránya nagyjából felére esett az 1990-es évek közepe óta.

2. ábra
A tényezőjövedelem részaránya

(1995–2013)

Forrás: Eurostat, Haver Analytics, KSH

3. ábra
A munka részaránya az OECD önfoglalkoztatás-becslése szerint

(1995–2014)

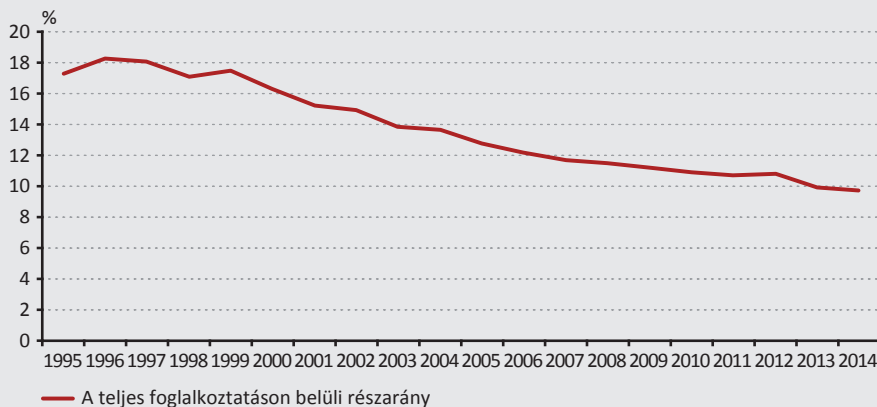
Forrás: Eurostat, Haver Analytics

4. ábra

Az önfoglalkoztatás részaránya a teljes foglalkoztatáson belül

(1995–2014)

Megjegyzés: Az ábra az összes alkalmazott és a munkavállalók száma közötti különbséget mutatja az összes alkalmazott arányában.

Forrás: Eurostat, Haver Analytics

Az önfoglalkoztatás arányának csökkenése ebben az időszakban részben a mezőgazdaság teljes foglalkoztatottságon belüli arányának csökkenésével, illetve a szolgáltatások foglalkoztatásának növekedésével magyarázható. Az 1. függelék a foglalkoztatottság arányát mutatja szektoronként és éves bontásban, a 2. táblázat pedig az önfoglalkoztatás arányát az egyes szektorokon belül, szintén éves bontásban. Ahogy a táblázatból látható, a mezőgazdasági foglalkoztatottak aránya az 1995. évi 15 százalékról 2014-re 7 százalékra esett vissza. Ebben a szektorban a 2. függelék szerint kiugróan magas, 50 százalékot meghaladó az önfoglalkoztatás aránya. Ezzel szemben a szakmai, tudományos, műszaki és adminisztratív szolgáltató szektorokban a foglalkoztatottság az 1995-ös 3 százalékról 2014-re 9 százalékra emelkedett.

A szektorokon belül is csökkenés figyelhető meg. Az önfoglalkoztatás aránya a kereskedelem, utazási és étkezési szolgáltatások terén 19-ről 8 százalékra, a szakmai szolgáltatási, tudományos, technológiai és közigazgatási szektorban 14-ről 8 százalékra, míg az építőiparban 17-ről 12 százalékra esett. Néhány másik szektorban, például a pénzügyi biztosítási szektorban, emelkedett az arány. Általában elmondható azonban, hogy az önfoglalkoztatás jelentősége a legtöbb szektorban csökkent.

A szektorok közötti (különösen a mezőgazdaságból a szolgáltatások felé történő) elmozdulás és a szektorokon belüli csökkenés nagyjából fele-fele arányban magyarázhatja az önfoglalkoztatás csökkenését Magyarország egészét tekintve. Például az 1995-ös önfoglalkoztatási arányok 2014-es ágazati foglalkoztatási arányokkal való súlyozása 13,5 százalékos teljes önfoglalkoztatási arányt eredményez; fordítva pe-

dig, a 2014-es önfoglalkoztatási arányokat az 1995-ös foglalkoztatási arányokkal súlyozva, 13,6 százalékot kapunk. Másképp fogalmazva, a foglalkoztatás szektorok közötti elmozdulásával magyarázható az önfoglalkoztatás arányának a ország egészére vetített csökkenésének fele, a másik fele pedig az önfoglalkoztatás arányának szektorokon belüli visszaesésével indokolható.

Hárs (2012) részletesen elemezte az önfoglalkoztatás csökkenését Magyarországon. Tanulmányában megállapítja, hogy az 1990-es évek közepe óta eltelt időszakban az önfoglalkoztatás elmozdulásában két tényező játszott fontos szerepet. Az első a szövetkezetek jelentőségének csökkenése, elsősorban a mezőgazdaságban, ami korábban nagyjából a teljes foglalkoztatás 4 százalékát adta. Ahogy a szövetkezetek önfoglalkoztatónak minősülő tagjai idősödtek és nyugdíjba vonultak, az önfoglalkoztatásnak ez a formája mérséklődött. A második a vállalkozók és gazdasági társaságok aránya a magyarországi teljes foglalkoztatáson belül, ami kismértékben csökkent.

Az adózás potenciálisan szintén fontos kérdés, mivel az adórendszerek páratlanul nagy hatást gyakorolnak az önfoglalkoztató munka kínálatára. A vizsgált időszakban az adókulcsok minden évben változtak, kettő esetben pedig még éven belül is. A vonatkozó időszak alatt az önfoglalkoztatókra kirótt jövedelemadók és társadalombiztosítási járulékok a GDP arányában mérve stabilak voltak. Mivel az időszak alatt az önfoglalkoztatók aránya zsugorodott, ezért az önfoglalkoztatók adóterheinek implicit növekedésére következtethetünk. Így az önfoglalkoztatók adóterheinek múltbeli növekedése jó eséllyel szerepet játszhatott az önfoglalkoztatásból való visszavonulásban Magyarországon.

Ahogy korábban megjegyeztük, nem magyar sajátosság, hogy az eredmények érzékenyek az önfoglalkoztatásból származó jövedelem kezelésének módjára. *Gollin (2002)* hangsúlyozza ennek a keresetformának a jövedelmi részarányok nemzetközi elemzésében betöltött kritikus szerepét. *Marta Guerriero (2012)* egy 89 országból álló panel esetében vizsgálta a munka részarányát az 1970-es évektől kezdve, és azt tapasztalta, hogy az önfoglalkoztatásból származó jövedelem kezelése jelentős hatást gyakorol a mérőszámokra. Guerriero a munka részarányának hat különböző mérőszámát számította ki, melyek mindegyike különböző módon vette figyelembe az önfoglalkoztatást. Magyarország esetében ezek a számok az 58–76 százalékos tartományban mozogtak.

Az Egyesült Államokban a hivatalos BLS adatok, akárcsak a Magyarországra vonatkozó OECD adatok, feltételezik, hogy az önfoglalkoztatók és az alkalmazottak átlagos munkabére azonos. Egy friss Brookings-tanulmány azonban arra világít rá, hogy e feltételezés mellett az önfoglalkoztatók tőkehányadának az 1980-as években negatívnak kellett volna lennie. Két másik mérőszám (egy „eszközalapú” mérőszám, amely feltételezi, hogy a „a tőke hozama, melyet a tőkeköltés ragad meg, meg-

egyedik az alkalmazottak és az önfoglalkoztatottak által használt tőke esetében”, és egy „nemzetgazdasági alapú”, amely feltételezi, hogy a vállalkezői jövedelem munkahányada azonos a munka egész gazdaságra vetített részarányával”) azt sugallja, hogy a BLS adatok egyharmadával eltúlozzák a munka részarányának csökkenését (Elsby 2013:12).

Az 5. ábra azt mutatja, hogy Magyarországon az OECD szerint az önfoglalkoztatóknak tulajdonítható implicit tőkerészarány sokkal elfogadhatóbbnak tűnik a Brookings Egyesült Államokra vonatkozó eredményeinél. Az 5. ábrán az önfoglalkoztatóknak tulajdonítható teljes vegyes jövedelem és az implicit munkajövedelem közötti különbség látható, elosztva a vegyes jövelemmel. Ez a tőkehányad 25 és 40 százalék között ingadozik, ami az Egyesült Államokhoz képest sokkal szűkebb tartomány. Az 5. ábra látszatra mérsékli az önfoglalkoztatás kezelésével kapcsolatos aggodalmakat az OECD számításokban, de végső soron nem ad választ az alapvető kihívásokra: nem tudjuk biztosan, hogyan osszuk fel a jövedelmet az önfoglalkoztatók esetében; az önfoglalkoztatók jövedelme jelentősen csökkent Magyarországon; ezért komoly esély van az összesített jövedelmi részarányok félreértelmezésére az önfoglalkoztatásból származó jövedelem kezelésétől függően. Ahogy azt fentebb megjegyeztük, az önfoglalkoztatás kezelésének módja a világ sok országában nem befolyásolja jelentősen a trendet, de Magyarország esetében ez kritikus tényező.

5. ábra

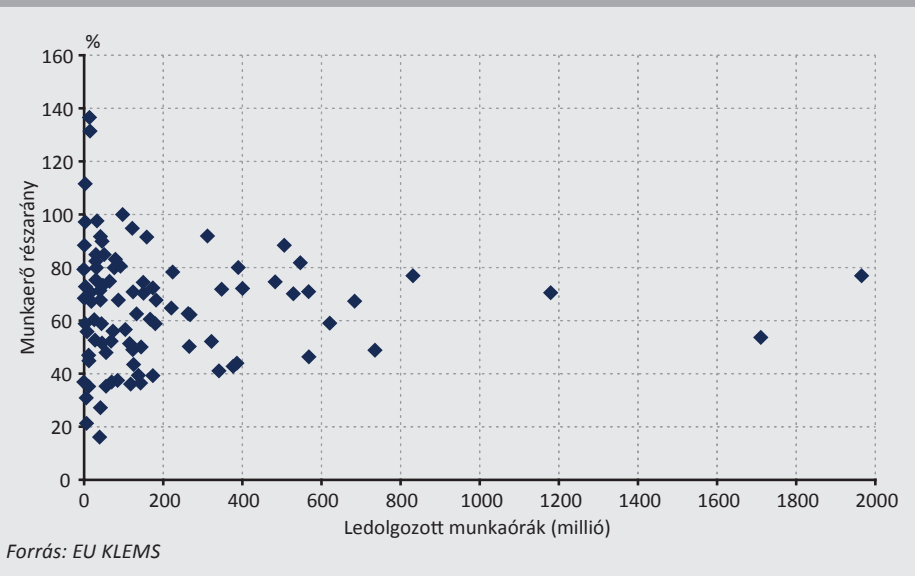
A tőkejövedelem implicit részaránya az önfoglalkoztatók esetében

(1995–2013)

Forrás: Eurostat, Haver Analytics

6. ábra
Szektorális munkahányad a ledolgozott munkaórák szerint
 (2007)

Az aggodalmakat alátámasztja, ha az önfoglalkozatókra vonatkozó hagyományos módszert részletes ágazati szinten vizsgáljuk. A 6. ábra az ágazatonként ledolgozott munkaórák és az adott szektorban elkönyvelt munkahányad alakulását mutatja 2007-re vonatkozóan. Ahogy az ábra mutatja, több szektor (például a telekommunikációs berendezések és a légi szállítás) 100 százalékot meghaladó munkahányadot tudhat magáénak, és sok más területen is közel 100 százalék a munka részaránya. Számos szektorban (például ingatlanokkal kapcsolatos tevékenységek) ez az arány 30 százalék alatt van. Ezek a mintázatok nem tűnnek hihetőnek, ami jelzi az alapul szolgáló adatok és a munka részarányának kiszámításához használt módszerek körüli aggodalmakat.

Össességében az önfoglalkoztatásból származó jövedelem kezelésének módja befolyásolja a munka részarányának szintjét. Annak trendjét azonban nem szükségszerűen változtatja meg, ha az önfoglalkoztatás önmagában relative stabil. A legtöbb, csökkenő munkahányadot kimutató elemzésben, mint például *Karabarbounis és Neiman (2014)* munkájában, az önfoglalkoztatás kezelésének módja befolyásolni látszik a részarány szintjét, de nincs érzékelhető hatással a trendre. A magyar eset azonban lényegesen eltér ettől.

3.2. A lakhatás szerepe

Magyarországon világszinten az egyik legnagyobb a saját tulajdonú lakások aránya (*Wikipedia 2015*). Emellett az FHB Bank reál lakásárindexe 1999 és 2008 között durván négyszeresére emelkedett, ami több mint kétszerese volt az USA túlfűtött lakáspiacán megfigyelt áremelkedésnek. A magyar lakásállomány néhány szempontból – például a lakhatási kiadások a rendelkezésre álló jövedelem százalékában – azonban az EU átlaga alatt van.

Mivel a magyarországi lakhatással kapcsolatos nettó tőkejövedelemre vonatkozóan nem állnak rendelkezésünkre teljeskörű adatok, ezért a nettó helyett a bruttó tőkejövedelemre adott közelítésekre kell hagyatkoznunk. Más szóval, mivel nem rendelkezünk adatokkal a tőkeállomány értékcsökkenésének a lakások és egyéb eszközök közötti megoszlásáról, ezért a tőke e két komponensnél a bruttó, nem pedig a nettó jövedelmet vizsgáljuk. Lehetséges lenne a lakhatással kapcsolatos értékcsökkenést úgy megbecsülni, hogy feltételezzük, az összes lakóingatlan háztartások tulajdonában van, továbbá a háztartások nem rendelkeznek egyéb állóeszközzel; majd a lakásállomány értékcsökkenését a háztartási szektor állóeszközeinek értékcsökkenéseként közelíthetnénk. Itt azonban inkább a bruttó tőkehányadok vizsgálatára szorítkoznak.

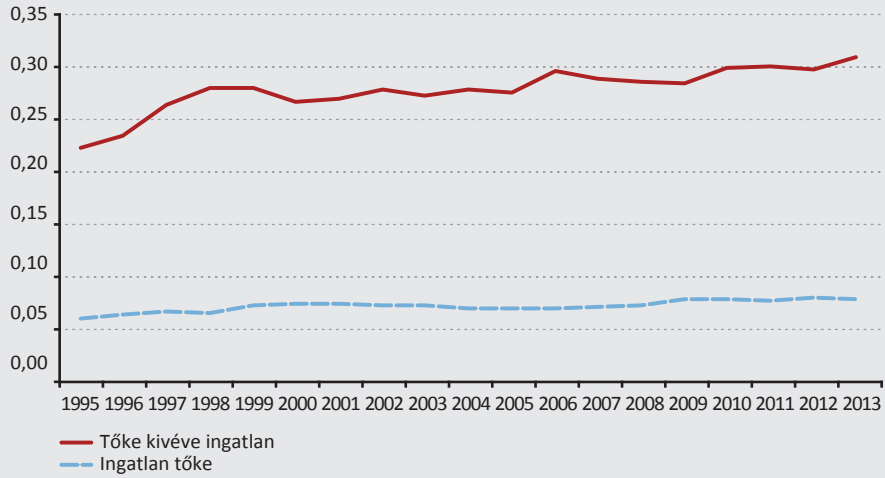
A bruttó tőkejövedelmeket két összetevőre bontjuk: ingatlan és nem ingatlan. Az ingatlanból származó bruttó tőkejövedelem kiszámításához az ingatlanszolgáltatás ágazat bruttó hozzáadott értékéből kivonjuk a munkavállalói jövedelmet. A 7. *ábra* azt mutatja, hogy az Egyesült Államoktól és más iparosodott gazdaságoktól eltérően Magyarországon az ingatlanon kívüli tőkejövedelem részaránya jelentősen növekedett, míg az ingatlanokkal együtt számított tőkejövedelem a bruttó hozzáadott érték arányában csak szerényen emelkedett. Ez némi fejtörést okoz, tekintettel a magyar ingatlanok jelenlegi relatíve magas bérleti hozamaira és a magyar ingatlanárak gyors emelkedésére (*Global Property Guide*). A hozamok azonban az 1990-es évek végén még magasabbak voltak, meghaladták a 10 százalékot.

A lakhatás szerepét egy másik nézőpontból mutatja a 8. *ábra*, amely az ingatlanszektor hozzáadott értékét jeleníti meg (amely tartalmazza a munkavállalói jövedelmeket is) a teljes bruttó hozzáadott érték arányában. Az *ábra* szerint ez az arány nem emelkedett számottevően. Ez további, ha nem is tökéletes igazolását adja annak a következtetésnek, hogy a lakhatás Magyarországon nem játszik domináns szerepet a jövedelmi arányokban, szemben sok fejlett gazdasággal, köztük az Egyesült Államokkal.

7. ábra

A bruttó hozzáadott érték ingatlannal és nem ingatlannal kapcsolatos tőkejövedelmeinek részarányai

(1995-2013)

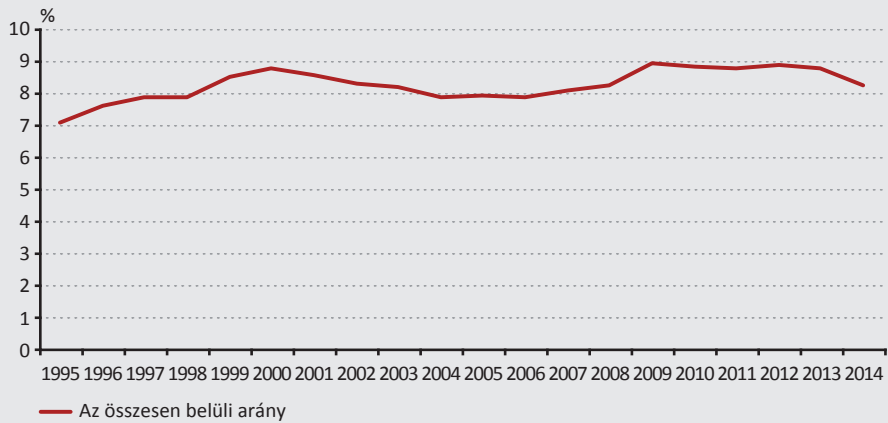

Forrás: Eurostat, Haver Analytics, KSH

8. ábra

Ingatlannal kapcsolatos hozzáadott érték a teljes hozzáadott érték arányában

(1995–2014)

Forrás: Eurostat, Haver Analytics

3.3. A munka részarányának szektoronkénti trendje

Az önfoglalkoztatásra és a hozzáadott értékre nem állnak rendelkezésre összehasonlítható adatok a fő ágazatok szintjén. Az önfoglalkoztatást helyettesíthetnénk a háztartási szektor gazdasági tevékenységenkénti jövedelmi adataival. E módszer helyett inkább a munkavállalói jövedelmek hozzáadott értékhez viszonyított arányának szektorális elmozdulásait vizsgáljuk meg (vagyis az önfoglalkoztatás beszámítása nélkül). A 3. függelék az egyes főbb ágazatokban keletkezett bruttó hozzáadott érték megoszlását mutatja, míg a 4. függelék az egyes ágazatokon belül a munka részarányának trendjeit mutatja kizárólag a munkavállalói jövedelemre vonatkozó adatokat felhasználva.

Ahogy azt a 3. függelék mutatja, a hozzáadott érték szektorális megoszlása viszonylag stabilak volt. A mezőgazdaság részaránya a hozzáadott érték 8 százalékáról 4 százalékra csökkent, a szakmai, tudományos, műszaki és adminisztratív tevékenységek aránya pedig 6-ról 9 százalékra emelkedett. Ezek az elmozdulások a foglalkoztatás ágazati összetétel-változásait tükrözik. E változásokat leszámítva a hozzáadott érték szektoronkénti eloszlása az 1990-as évek közepe óta nagyjából változatlan maradt.

A 4. függelék a munkavállalói jövedelmek bruttó hozzáadott értékhez viszonyított arányát mutatja szektoronként. Ez az iparban jelentős mértékben, 59-ről 46 százalékra esett, az építőiparban pedig kevésbé drámaian, 55 százalékról 48 százalékra mérséklődött. A szakmai, tudományos és műszaki szolgáltatások terén az arány jelentősen emelkedett, éppen úgy, ahogyan az informatika és kommunikáció, valamint a pénzügyi biztosítás terén is.

A szektorok közötti és szektoron belüli elmozdulások hatására a munkavállalói jövedelem bruttó hozzáadott értékhez viszonyított aránya nemigen változott az idők során. Ha a 2014. évi jövedelmi arányokat az 1995. évi hozzáadott érték súlyokra alkalmazzuk, egy összesített 52 százalékos részarányt kapunk például, ami alig különbözik az 1995-been megfigyelt 54 százalékos aránytól.

4. Következtetések

Tanulmányunkban áttekintettük a munkajövedelem részarányára vonatkozó nemzetközi szakirodalom szélesebb körét, megvizsgáltuk a Magyarországon megfigyelhető trendeket, és közben értékeltük az adatok minőségével és a vegyes jövedelemmel kapcsolatos kérdéseket, illetve elemeztük a magyar gazdaság szektorain belüli és a szektorok közötti változásokat. Következtetéseink a következők:

(a) a munka részaránya, amennyiben csak az alkalmazottakat vesszük figyelembe és figyelmen kívül hagyjuk az önfoglalkoztatást, időben relatíve stabil;

- (b) a munka részaránya az önfoglalkoztatókat is figyelembe véve valószínűleg tényleg csökken, de megalapozott aggodalmak merülnek fel az adatok minőségével és az önfoglalkoztatók beszámításával kapcsolatban, így nem világos a csökkenés kvantitatív mértéke;
- (c) az önfoglalkoztatás szerepe jelentősen csökkent a szektorok közötti elmozdulások és az önfoglalkoztatás egyes szektorokon belüli arányának csökkenése miatt;
- (d) a munka részaránya az iparban észrevehetően csökkent;
- (e) a nettó tőkejövedelem aránya a nemzeti jövedelmen belül növekedett; a bruttó tőkejövedelem esetében az ingatlanokból származó jövedelmek nélkül a részarány jelentősen emelkedett.
- (f) Az eredmények önfoglalkoztatóktól való függése problematikus a munkából származó jövedelmük számtalan osztályozási módja, az adórendszerek időszak alatti változásai, valamint az alapul szolgáló adatok hiányosságai miatt. Az adatok egyéb aspektusai, ideértve a szektorális mozgásokra és a tőke beszámítására vonatkozó információkat, további kérdéseket vetnek fel.

Ugyanakkor a munka részarányának csökkenése Magyarországon nem annyira feltűnő, ha ugyanezen időszakban más országokkal összevetve vizsgáljuk. Lengyelországban például a feldolgozóiparban a munka részaránya gyorsabb ütemben csökkent. Magyarország munkahányadának szintje a hasonló országok körében nem is tartozik a legalacsonyabbak közé, de nem is csökkent a leggyorsabb ütemben, még a nemzetközileg használt, potenciálisan hibás mérési eljárások mellett sem.

A tényezőarányok a közgazdasági elemzések és gazdaságpolitika számára fontos témát jelentenek, de a magyar munkahányad megfigyelt elmozdulásainak értelmezésekor óvatosan kell eljárni. Különösen figyelemreméltó a magyar eredmények érzékenysége az önfoglalkoztatással kapcsolatos feltételezésekre.

Felhasznált irodalom

Benedek Dóra – Lelkes Orsolya (2011): The Distributional Implications of Income Under-Reporting in Hungary. *Fiscal Studies*, Vol. 32, Issue 4, December 2011, pp. 539–560.

Bradsher, K. (1995): Productivity is All, But It Doesn't Pay Well. *New York Times*, June 25, 1995.

Bridgman, B. (2014): Is Labor's Loss Capital's Gain? Gross versus Net Labor Shares. Bureau of Economic Analysis, October 2014.

Cobb, C. – Douglas, P.H. (1928): A Theory of Production. *American Economic Review*, Vol. 18, No. 1, pp. 139–165. Supplement, Papers and Proceedings of the Fortieth Annual Meeting of the American Economic Association.

- Elsby, M. – Hobijn, B. – Sahin, A. (2013): The Decline of the U.S. Labor Share. *Brookings Papers on Economic Activity*, Vol. 47, Issue 2, Fall 2013, pp. 1-63.
- FHB index. <http://www.fhbindex.com>. Letöltve 2015. április 24-én.
- Global Property Guide. <http://www.globalpropertyguide.com/Europe/Hungary/rent-yields>. Letöltve 2015. április 24-én.
- Gollin, D. (2002): Getting Income Shares Right. *Journal of Political Economy*, Vol. 110, No. 2, pp. 458-474.
- Guerriero, M. (2012): Labor Share of Income around the World: Evidence from a Panel Dataset. University of Manchester, Institute for Development Policy and Management, WP No. 32.
- Hárs Ágnes (2012): *Atipikus foglalkoztatási formák Magyarországon a kilencvenes és kétezres években*. Budapest Working Papers on the Labour Market, BWP 2012/7; Magyar Tudományos Akadémia – Budapesti Corvinus Egyetem.
- Jaumotte, F. – Tytell, I. (2007): How Has the Globalization of Labor Affected the Labor Income Share in Advanced Countries? IMF Working Paper, WP/07/298, 2007. december.
- Kaldor, N. (1961): Capital Accumulation and Economic Growth. In: F.A. Lutz – D.C. Hague, (Eds.): *The Theory of Capital*, St. Martins Press, pp. 177-222.
- Karabarbounis, L. – Neiman, B. (2014): The Global Decline of the Labor Share. *Quarterly Journal of Economics*, Vol. 129, No. 1, pp. 61-103.
- OECD (2012): Labour Losing to Capital: What Explains the Declining Labour Share? *OECD Employment Outlook*, Chapter 3, pp. 109-161.
- Piketty, T. (2014): *Capital in the Twenty-First Century*. Belknap Press, p. 696.
- Rognlie, M. (2015): Deciphering the fall and rise in the net capital share. *Brookings Papers on Economic Activity*, Spring 2015.
- Wikipedia (2015): *List of Countries by home ownership rate*. https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_home_ownership_rate. Letöltve 2015. április 24-én.

1. függelék

A teljes foglalkoztatás részarányai évenkénti bontásban

(1995–2014)

Év	Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás és halászat	Ipar (kivéve építőipar)	Építőipar	Kereskedelem, utazási és étkezési szolgáltatások	Információ és kommunikáció	Pénzügyi biztosítás	Szakmai szolgáltatás, tudomány, technológia és közigazgatás	Közigazgatás, oktatás és társadalmi munka	Művészet, szabadidő és egyéb szolgáltatások
1995	15%	26%	5%	22%	2%	2%	3%	21%	4%
1996	15%	25%	5%	22%	2%	2%	3%	20%	4%
1997	15%	26%	5%	22%	2%	2%	3%	20%	4%
1998	14%	27%	6%	22%	2%	2%	4%	20%	4%
1999	14%	26%	6%	22%	2%	2%	4%	20%	4%
2000	12%	26%	6%	23%	2%	2%	4%	20%	4%
2001	11%	26%	6%	23%	2%	2%	5%	19%	4%
2002	11%	26%	6%	23%	2%	2%	5%	20%	4%
2003	9%	25%	7%	23%	2%	2%	5%	21%	4%
2004	9%	24%	7%	23%	2%	2%	6%	21%	4%
2005	8%	24%	7%	24%	2%	2%	6%	21%	4%
2006	8%	24%	7%	24%	2%	2%	6%	21%	4%
2007	8%	23%	7%	24%	2%	2%	6%	21%	4%
2008	7%	24%	7%	24%	2%	2%	7%	20%	4%
2009	7%	23%	7%	24%	2%	2%	7%	21%	4%
2010	7%	23%	7%	24%	2%	2%	7%	22%	4%
2011	7%	23%	7%	24%	3%	2%	7%	21%	4%
2012	7%	22%	6%	25%	3%	2%	8%	21%	4%
2013	7%	21%	6%	24%	3%	2%	9%	22%	4%
2014	7%	21%	6%	24%	3%	2%	9%	23%	4%

Forrás: Eurostat, Haver Analytics

2. függelék

Önfoglalkoztatási arányok szektoronkénti bontásban

(1995–2014)

Év	Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás és halászat	Ipar (kivéve építőipar)	Építőipar	Kereskedelem, utazási és étkezési szolgáltatások	Információ és kommunikáció	Pénzügyi biztosítás	Szakmai szolgáltatási, tudományos, technológiai és közigazgatási	Közigazgatás, oktatás és társadalmi munka	Művészet, szabadidő és egyéb szolgáltatások
1995	61%	5%	17%	19%	4%	4%	14%	1%	27%
1996	63%	5%	18%	19%	5%	5%	18%	1%	28%
1997	64%	5%	19%	18%	5%	6%	18%	1%	27%
1998	64%	5%	19%	17%	6%	8%	19%	1%	26%
1999	65%	5%	20%	17%	6%	11%	17%	2%	28%
2000	66%	4%	20%	15%	5%	11%	15%	2%	26%
2001	64%	4%	20%	14%	5%	10%	15%	2%	28%
2002	64%	4%	19%	14%	8%	12%	16%	1%	25%
2003	61%	4%	18%	14%	8%	13%	17%	1%	26%
2004	61%	4%	18%	14%	7%	13%	15%	2%	27%
2005	60%	4%	16%	12%	10%	14%	13%	2%	25%
2006	60%	4%	16%	12%	8%	13%	12%	2%	23%
2007	58%	3%	17%	11%	7%	13%	11%	1%	24%
2008	58%	3%	15%	11%	7%	14%	13%	2%	22%
2009	57%	3%	15%	11%	7%	15%	11%	2%	26%
2010	57%	3%	16%	10%	7%	15%	9%	2%	24%
2011	56%	3%	17%	10%	7%	16%	8%	2%	24%
2012	58%	3%	16%	10%	6%	16%	7%	2%	24%
2013	59%	3%	12%	8%	6%	15%	9%	1%	20%
2014	59%	2%	12%	8%	7%	15%	8%	1%	20%

Forrás: Eurostat, Haver Analytics

3. függelék

A teljes hozzáadott érték részarányai évenkénti bontásban

(1995–2014)

Év	Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás és halászat	Ipar (kivéve építőipar)	Építőipar	Nagy- és kiskereskedelem, fuvarozás, szállás és vendéglátás	Információ és kommunikáció	Pénzügyi biztosítási tevékenység	Szakmai, tudományos és techn. tevékenységek	Közgazgatás, oktatás, társadalmi munka	Művészet, szórakoztatás és szabadidő; egyéb szolgáltatási tevékenységek	Ingatlan
1995	8%	25%	5%	18%	3%	4%	6%	19%	4%	7%
1996	8%	25%	5%	17%	4%	5%	6%	18%	4%	8%
1997	7%	27%	5%	18%	4%	4%	6%	17%	3%	8%
1998	7%	28%	5%	18%	5%	4%	6%	17%	3%	8%
1999	6%	27%	5%	17%	5%	3%	7%	17%	3%	8%
2000	6%	27%	5%	18%	5%	4%	7%	17%	3%	9%
2001	6%	26%	5%	18%	5%	4%	7%	17%	3%	9%
2002	5%	25%	6%	18%	5%	4%	8%	18%	3%	8%
2003	5%	25%	5%	17%	5%	4%	8%	19%	3%	8%
2004	5%	26%	5%	17%	5%	4%	8%	19%	3%	8%
2005	4%	26%	5%	17%	5%	5%	8%	19%	3%	8%
2006	4%	26%	5%	18%	5%	5%	8%	18%	3%	8%
2007	4%	26%	5%	19%	5%	4%	8%	18%	3%	8%
2008	4%	25%	5%	19%	5%	4%	8%	18%	3%	8%
2009	4%	25%	5%	18%	6%	5%	9%	18%	3%	9%
2010	4%	26%	4%	18%	5%	5%	9%	18%	3%	9%
2011	5%	26%	4%	18%	5%	5%	9%	17%	3%	9%
2012	5%	27%	4%	18%	5%	4%	9%	17%	3%	9%
2013	4%	26%	4%	19%	5%	4%	9%	17%	3%	9%
2014	4%	26%	4%	18%	5%	4%	9%	18%	3%	8%

Forrás: Eurostat, Haver Analytics

4. függelék

A munkavállalói fizetések részaránya a szektoronkénti bruttó hozzáadott értéken belül

(1995-2014)

Év	Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás és halászat	Ipar (kivéve építőipar)	Építőipar	Nagy- és kiskereskedelem, fuvarozás, szállás és vendéglátás	Információ és kommunikáció	Pénzügyi biztosítási tevékenység	Szakmai, tudományos és techn. tevékenységek	Közigazgatás, oktatás, társadalmi munka	Művészet, szórakoztatás és szabadidő; egyéb szolgáltatási tevékenységek	Ingatlan
1995	28%	59%	55%	60%	45%	47%	50%	69%	57%	16%
1996	26%	58%	55%	62%	39%	41%	49%	68%	59%	16%
1997	29%	53%	47%	61%	40%	52%	49%	69%	56%	15%
1998	28%	50%	49%	60%	36%	52%	52%	70%	61%	17%
1999	28%	50%	44%	60%	34%	60%	47%	70%	54%	14%
2000	29%	53%	46%	62%	41%	51%	49%	71%	54%	15%
2001	29%	52%	44%	60%	48%	50%	47%	73%	53%	14%
2002	31%	52%	41%	59%	43%	48%	44%	76%	57%	13%
2003	30%	50%	45%	63%	42%	46%	49%	78%	60%	12%
2004	25%	49%	47%	66%	41%	46%	52%	78%	64%	12%
2005	28%	48%	48%	65%	43%	44%	55%	78%	61%	12%
2006	28%	46%	52%	63%	42%	46%	52%	78%	62%	12%
2007	29%	48%	54%	63%	44%	54%	57%	77%	62%	13%
2008	29%	49%	51%	63%	43%	57%	55%	76%	58%	13%
2009	33%	48%	52%	67%	44%	51%	56%	74%	60%	12%
2010	32%	46%	55%	66%	45%	51%	58%	73%	59%	12%
2011	26%	47%	56%	65%	46%	48%	58%	72%	60%	12%
2012	29%	47%	59%	66%	47%	52%	60%	71%	60%	11%
2013	30%	47%	54%	62%	48%	57%	58%	72%	58%	10%
2014	29%	46%	48%	61%	53%	55%	60%	73%	56%	11%

Forrás: Eurostat, Haver Analytics